

Kültürel Miras Kavramının Eğitim Açısından Önemi

Özlem Tařkın KÜLCÜ¹

¹Mehmet Akif ERSOY Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği ABD, BURDUR

ozlemt.kulcu@gmail.com

Geliř Tarihi: 02.04.2015, Kabul Tarihi: 07.11.2015

Özet: Bu çalışmada kültürel miras kavramı ve kültürel miras kavramının eğitimdeki önemi incelenmiştir. Kültürel miras, bir toplumun tüm bireyleri ile birlikte var olduğu sürece ürettiği ve kullandığı tüm bilgi birikimidir. Bu bilgi birikimi, her türlü dış etki ve içinde bulunduğu toplumun dinamikleri sayesinde kaybolabilir, yok olabilir. Kültürel mirasın yeni nesillere aktarılmasında eğitimin stratejik önemi vardır. Çalışma kapsamında kültürel mirasın korunmasında eğitimin önemi ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kültür, kültürel miras, eğitim.

The Importance of the Concept of Cultural Heritage in Education

Abstract: In this study, the concept of cultural heritage and the importance of cultural heritage in education are examined. Cultural heritage is the accumulation of knowledge that a society produces and uses as long as it exists with all its members. This knowledge can be lost or destroyed by all kinds of external influences and the dynamics of the society it is in. There is a strategic importance in educating the transfer of cultural heritage to new generations. In this study, the importance of education in the protection of cultural heritage was evaluated.

Key words: Culture, cultural heritage, education

Giriř

Kültür ve kültürel miras kavramları tüm disiplinlerde farklı bir bakış açısı ile tanımlanmaktadır. 1871’de antropolog, Edward Tylor kültürü en geniş etnografik anlamında, “insanın toplumun bir üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, yasa, görenek ve başka

herhangi bir yetenek ya da alışkanlığı içeren karmaşık bir bütün” olarak tanımlamaktadır¹. Bu tanım, eskiden kültürün üst düzey bir terim olması bakış açısını (toplumların alt ve üst kültür olarak sınıflandırılması) yıkarak normalleştirmiş ve herkese ait, evrensel değerde, insanlar tarafından oluşturulmuş her şey olabilme boyutuna getirmiştir. Bilim dalları geliştikçe ilgi alanlarının seçiciliği ön plana çıkmakta, kültürün tanımlanması da değişmekte ve çeşitlenmektedir².

Kültür varlıkları, insan veya belli bir toplumun yarattığı, bilimsel ve kültürel açıdan özgün değere sahip taşınır ve taşınmaz eserlerdir. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 21 Temmuz 1983 tarihinde kabul edilmiş ve 18113 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır. Tanımlar ve kısaltmalar bölümü madde 3’te “Kültür varlıkları; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır” olarak tanımlanmaktadır³.

Bu açıdan bakıldığında, geçmişin kültürel birikimi ve bir toplumu oluşturan temel öğelerin toplamı kültürel miras olarak kabul edilmektedir. Evrensel bir bakış açısına sahip olan, 1945’de kurulmuş ve merkezi Paris’te bulunan UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) Kültürel Miras veya Kültür Mirasını, “daha önceki kuşaklar tarafından oluşturulmuş ve evrensel değerlere sahip olduğuna inanılan eserler, dil, kültür gibi yaşanmışlıklardan günümüze kalanlara verilen genel bir isimdir” şeklinde tanımlamaktadır⁴.

1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına ilişkin Sözleşme gereğince UNESCO kültür mirasını, Somut Kültür Mirası ve Somut Olmayan Kültür Mirası olarak iki

¹ Peter Burke, *Kültür Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 41.

² Buna dayanarak, Psikolojide, “insanların özdeş güdülerini olduğu düşüncesinden uzaklaşma, sosyoloji ve antropolojiyle yakınlaşma” anlamına gelmektedir. Kültür, coğrafyada, “belirli bir bölgedeki toplumsal ayrılıkları ve toplumsal çatışmaları görmezlikten gelen geleneksellik” anlamındadır. İktisatta, “tüketim üstünde daha çok durulması ve eğilimlerin basit bir rasyonel tüketici modeliyle doyurucu bir biçimde açıklanamayacağı bilinci”, siyaset biliminde “siyaseti simgesel bir olay olarak görme, farklı medyalarda siyasal iletişimi inceleme” olarak tanımlanabilir. Bu tanımlar için detaylı olarak bkz. s. 46. Emre Kongar, sosyolojik açıdan, maddi kültürü teknoloji, manevi kültürü ise ideoloji olarak tanımlamaktadır, bkz. Emre Kongar, *Kültür Üzerine*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994, s.19. John J. Macionis ise sosyolojik açıdan kültürü “düşünce biçimleri davranış biçimi ve maddi nesnelere birlikte insanların yaşam biçimleridir. Kültür ne düşündüğümüzü, nasıl davrandığımızı ve neye sahip olduğumuzu kapsamaktadır. Hem geçmişle olan bağımız, hem de gelecek için kılavuzumuzdur” şeklinde tanımlamaktadır, bkz. John J. Macionis, *Sosyoloji*, (Çev. Vildan Akan.), Nobel Yayıncılık, Ankara 2013 s. 58. Bozkurt Güvenç ise antropolojik açıdan, “Kültür, toplum insanoglu, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevidir” tanımını yapmaktadır, bkz. Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2011 s. 129.

³ [http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14726/2863-sayili-kultur-ve-tabiat-varliklarini-koruma-kanunu-.html\(21.05.2014\)](http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14726/2863-sayili-kultur-ve-tabiat-varliklarini-koruma-kanunu-.html(21.05.2014)).

⁴ <http://www.unesco.org.tr/?page=15:62:1:turkce> (23. 04. 2014).

ana bölümde değerlendirmektedir⁵. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne göre, "somut olmayan kültürel miras" toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelmektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur.

Somut Olmayan Kültürel Miras, sözlü geleneğe dayanır ve bu nedenle de yaşayan ve canlı bir miras alanıdır. Somut kültür ürünlerinde olduğu gibi korunması gereken sınırları çevrilebilen, tek ve otantik bir miras olmasının yanı sıra, yeniden üretilen bir miras alanıdır⁶. UNESCO'nun 17 Ekim 1972 tarihinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni (SOKÜM) kabul etmiştir. Sözleşme, Resmi Gazete'de yayımlanarak ülkemizde de yürürlüğe girmiş ve Türkiye 27 Mart 2006 tarihi itibarıyla taraf olmuştur⁷.

Ülkemizde Kültür Mirası ve Eğitim Politikaları

Türkiye Cumhuriyeti'nde günümüze dek uygulanan kültür politikaları ve eğitim kurumlarının yaptığı uygulamalar incelendiğinde birçok olumlu adım atılmıştır. Bununla birlikte bu adımlar atılırken eksik, karmaşık birçok süreç ve karar ile karşılaşmıştır. Temel sorun olarak gördüğümüz, Türkiye'nin zengin kültürel mirasına sahip çıkmak gerekmektedir. Dünyadaki politik kararlara bakıldığında yakında kültürel mirasa saygı, gelişmenin "olmazsa olmaz" ön koşulu olarak karşımıza çıkacaktır. Küreselleşen dünyada, arkeolojiye yeni işlevler yüklenmiştir; bunlar insanlığı bugüne taşıyan ortak değerlerin göstergesi olmak ve bu bileşimi oluşturan yerel kimliklerin korunmasını sağlamaktır. Sadece geçmişten bir şeyler bulmak için değil, bu amaçlara yönelik, insanlığın yararlanması için çalışılmalıdır⁸.

⁵ Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün Genel Konferansı'nda 16 Kasım 1972'de kabul edilip, 17 Aralık 1975 yılında ülkemizde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme için bkz. Ek 1.

⁶ Selcan Gürçayır, "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma", *Gazi Üniversitesi Milli Folklor Dergisi*, 2011, yıl 23, S 92, s.7.

⁷ Yaşar Tonta, "Bilimsel ve Kültürel Mirasın Korunması: UNESCO Dünya Belleği Programı", *Dijital Dünyada Kültürel Mirasın Yönetimi ve Interpares 3 Projesi Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul, 2012. 2012 yılı itibarıyla 470 yıldan beri yapılan Manisa Mesir macununun festivali listeye dâhil edilme başvurusu yapılmıştır. Bunun dışında, Aşure, Türk kahvesi, Ebru sanatı, nazar boncuğu, Ahlat taş işçiliği, Giresun Çanakçı ilçesi kuş dili de, kültürel miras olarak gelecek dönemlerde sunulmak üzere bekletilmektedir.

⁸ Mehmet Özdoğan, *Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2006, s.34.

Kültürel mirası koruma politikaları arkeoloji bilimi ve bakanlık politikası içinde tam anlamıyla çözülememektedir. Koruma bilincinin toplumsal tabana yayılarak ‘koruma kültürü’ oluşturma noktasında önemli eksikliklerin olduğu görülmektedir. Ulusal ve uluslararası sözleşmeler ve düzenlemeler sonucu ortaya çıkan uygulama denetleme sorunları, karmaşık süreçler, denetimde yetki karmaşası, eğitim araçlarının ve müfredatının yetersizliği önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır⁹. Kültürel mirasımızın tanınması ve korunmasında, yeni, bilinçli bir toplum yetiştirmek için tüm birimlere görevler düşmektedir. Kültürel mirasın ortaya çıkarılması, korunması, tanıtılması için çalışan bilim insanları ve geleceğin toplumunu oluşturacak öğrencilerin yetiştirilmesinde rol alan eğitimcilere ise eğitim kurumları ile beraber sorumlulukların en büyüğü düşmektedir.

Buradan hareketle, özellikle genç yaşlarda oluşturulacak bilincin korumada daha etkin olacağı açıktır. Doğal etkenler dışında en çok tahribat insanlar tarafından olmaktadır ve bu nedenle de koruma bilincinin yerleştirilmesi ancak çocuk yaşlardan başlayarak verilen programlı bir eğitim ile mümkün olacaktır. Batılı ülkeler tarihi eser ve kültürel miras oluşturma bilincini ciddiyetle ele alıp temel eğitimin bir parçası olarak görmektedirler. Öncelikle eğitilmiş aileler evde bilinç aşılarken sonra okulda sistemli bir eğitim politikası ile devam edilmekte, Avrupa’da antik çağ kültürünü ve eserleri kendi kültürünün çıkışı olarak gören öğrenciler yetişkin olunca buraları merakla görmek istemektedirler¹⁰.

Çocuklar, geleceğin toplumunu oluşturmada ve eğitimle geleceği şekillendirmemiz mümkündür. Koruma amaçlı düzenlemelerde yalnızca yasaklayıcı kurallar anlayışı yerine, bireyin içinde yaşadığı ortamlarla birlikte, tüm toplumun ele alındığı eğitim politikalarının üretilmesi kültürel mirasın tanıtılması ve korunmasında önemli düzeyde olumlu sonuçlar doğuracaktır. “Eğitim Bilimi” ise geleceğin bireylerine, tam anlamıyla şekil verir. “Arkeoloji Bilimi”nin toplumsal görevleri; çocuklarımıza ve gençlerimize kültürel ve tarihsel mirasın tanıtılması, sevdirmesi ve önemini anlatılmasıdır. Kültürel mirası koruma politikaları arkeoloji ve kültür politikaları içinde çözülememektedir. Bu nedenle, genç yaştan itibaren bilinç kazandırılması amaçlanmalıdır¹¹.

Sonuç

⁹ Rifat Okçabol, *Türkiye Eğitim Sistemi*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2005, s. 113.

¹⁰ Oğuz Erdur ve Güneş Duru, *Arkeoloji: Niye? Nasıl? Ne için? Türkiye’de Halkın Arkeolojiye Bakışı Ve Eğitim Sorunu*, Ege Yayınları, 2. Baskı, Toplumsal Arkeoloji Platformu, İstanbul, 2013, s. 82.

¹¹ Ekrem Akurgal, *Türkiye’nin Kültür Sorunları ve Anadolu Uygarlıklarının Dünya Tarihindeki Önemi*, Bilgi Yayınevi 1. Basım Ankara 1998, s. 58.

Türkiye toprakları zengin bir kültürel mirasa sahiptir ve binlerce yıllık çeşitli uygarlıklara ev sahipliğini yapmıştır¹². Ülkemizi zengin kültürel mirasına sahip çıkmak büyük bir birikim ve sorumluluk gerektirmektedir. Bununla birlikte, koruma bilincinin toplumsal tabana yayılarak “koruma kültürü” oluşturma noktasında önemli eksikliklerin olduğu görülmektedir.

Sorun, sorunsal ve çözüm önerilerini doğru tespit etmek gereklidir. Türkiye'nin zengin kültürel mirasına sahip çıkmak büyük bir birikim ve sorumluluk gerektirmektedir. Kültürel mirasımızın tanınması ve korunmasında; uygulanan yasa ve politikaların yetersizliği, ulusal ve uluslararası sözleşmeler, düzenlemelerin bağlayıcılığı, uygulama ve denetleme sorunları, karmaşık ve uzun süreçler, görev ve yetki karmaşası, soruna tek boyutlu bakma, eğitim araçlarının ve müfredatın yetersizliği gibi sorunlar bulunmaktadır. Buradan hareketle; toplumu istendik yönde şekillendirmek için, öncelikli olarak devlet kurumları olmak üzere tüm disiplinler görevini yerine getirmelidir¹³.

Kültürel mirasa saygı, gelişmenin "olmazsa olmaz" ön koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşen dünyada, arkeolojiye yeni işlevler yüklenmiştir; bunlar insanlığı bugüne taşıyan ortak değerlerin göstergesi olmak ve bu bileşimi oluşturan yerel kimliklerin korunmasını sağlamaktır. Sadece geçmişten bir şeyler bulmak için değil, bu amaçlara yönelik, insanlığın yararlanması bakımından da kültürel mirasın genç yaşlardan itibaren tanınması ve koruma bilincinin geliştirilmesi önemlidir.

Bu noktada karşılaştığımız önemli sorunsallardan bir diğeri de bu değerleri kimlerin koruyacağıdır. Kültür ve sanat eğitimi, okul öncesinden üniversiteye sürecektir önemli eğitim alanlarından biridir¹⁴. İlköğretim ve Ortaöğretimde 40 yıldır sanat tarihi müfredatı yenilenmekte, fakat yeterli olmayıp günümüz standartlarına erişememektedir. 1960-1970'li yıllarda okutulan Sanat Tarihi dersi, 1970'li yıllardan sonra gereksiz görülerek kaldırılmıştır.

Arkeoloji bilimi, tarih öğretiminde müfredat içerisinde yeterli derecede yer almamaktadır. Ayrıca, konuların öğrencilerin seviyelerine indirgenememesi, gezi ve uygulamaların yetersizliği birer sorundur. Ortaöğretim ve lise öğreniminde sosyal bilimler

---

¹² Ülkemizin zengin kültürel mirasına ilişkin olarak bkz. Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 2008; Türkiye'nin Dünya Kültür Mirası Bakımından Önemi ve Yerine İlişkin Olarak bkz. Gül Pulhan (ed.), *Dünya Mirasında Türkiye*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

¹³ Okçabol, *a.g.e.*, s. 113.

¹⁴ Ahmet Şimşek, “Geçmişin Nesnesini Arayan Bilim Arkeoloji: Türkiye’de Tarih Öğretimindeki Durumu”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 2011, 6/2, s. 919.

kapsamındaki sınırlı, gelecekte lazım olmayacak bilgiler, kolay ve eğlenceli dersler gözü ile bakış kültürel miras koruma konusunda bizleri temelden sınırlamaya başlar. Alınan bilgiler pratikten ve günlük hayattan uzak olup okul yılları ile sınırlı kalmaktadır. Özellikle ortaokullarda uygulanan müfredat yenilenerek, öğrenciler çeşitli aktivitelerle, anlamaya, sorgulamaya, düşünmeye ve fikir üretmeye teşvik edilmelidir. Liselerde sanat ve kültür dersleri alan dışı (farklı branş mezunu formasyon sahibi kişiler) öğretmenler verilebilmekte ve dersin amacına ulaşmasını engellemektedir.

Kaynaklar

- Akurgal E. 1998. *Türkiye'nin Kültür Sorunları ve Anadolu Uygarlıklarının Dünya Tarihindeki Önemi*, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Burke, P. 2008, *Kültür Tarihi*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdur O., Duru G. 2013. *Arkeoloji: Niye? Nasıl? Ne için? Türkiye'de Halkın Arkeolojiye Bakışı ve Eğitim Sorunu*, İstanbul, Toplumsal Arkeoloji Platformu.
- Gürçayır, S. 2011. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma, *Ankara, Gazi Üniversitesi Milli Folklor Dergisi*, Ankara, C. 23, S. 92, ss.7-9.
- <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14726/2863-sayili-kultur-ve-tabiat-varliklarini-koruma-kanunu-.html>(21.05.2014).
- <http://www.unesco.org.tr/?page=15:62:1:turkce> (23. 04. 2014).
- Okçabol R. 2005. *Türkiye Eğitim Sistemi*, Ankara, Ütopya Yayınevi.
- Özdoğan M. 2006. *Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Şimşek A. 2011. *Geçmişin Nesnesini Arayan Bilim Arkeoloji: Türkiye'de Tarih Öğretimindeki Durumu*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic V. 6, N.2, p. 919-934.
- Tonta, Y. 2012. "Bilimsel ve Kültürel Mirasın Korunması: UNESCO Dünya Belleği Programı", *İstanbul, Dijital Dünyada Kültürel Mirasın Yönetimi ve Inter pares 3 Projesi Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul, ss. 10-11.